

Sens dubte, *Fontanellana* representa un valuós avenç en el coneixement de Fontanella i una lectura obligatòria per als estudiosos del barroc. Ara bé: també qüestiona quins són els següents passos a seguir. En el pòrtic, Valsalobre suggereix el futur dels estudis fontanellescs: en primer lloc, és necessari elaborar una nova edició de l'obra del barceloní que reflecteixi «la normalitat filològica dels països europeus». En segon lloc, és imprescindible crear una biografia actualitzada que inclogui les últimes indagacions sobre Fontanella. Així, aquest recull no clausura la investigació del poeta i dramaturg barroc, però tanmateix, demostra que es prenen les mesures necessàries per una recerca com cal de Francesc Fontanella.

CONXITA DOMÈNECH
University of Colorado Denver

Lluís de Requesens, Bernat Miquel, Martí Garcia, Rodrigo Dies, Lluís de Vila-Rasa i Francesc Sunyer, *Sis poetes de la cort d'Alfons el Magnànim*, edició crítica de Jaume Torró Torrent, Barcelona, Barcino («Els Nostres Clàssics»), 2009, 303 pp.

L'estudi del panorama poètic català del segle xv s'ha centrat, tradicionalment, en la figura d'Ausiàs March i el progressiu abandó del canon poètic trobadoresc iniciat pels seus predecessors, els poetes de la cort valenciana del rei Alfons el Magnànim al primer terç del segle xv. En aquest cercle cortesà escriu un jove poeta i militar, Jordi de Sant Jordi, juntament amb un altre de major edat, com Andreu Febrer, als quals cal afegir un jove Ausiàs, documentat com a falconer reial, representants de la noblesa castellana com el marquès de Santillana i una sèrie de noms —d'obra breu, convencional i amb escasses dades biogràfiques— que acompanyen el Magnànim en les seues empreses militars. L'activitat cultural s'interromp amb la marxa del rei a Nàpols i la creença que desapareix a la Península tota plataforma cortesana, la que dona vida a l'activitat poètica. Aquest fet contribueix a conceptualitzar la figura d'Ausiàs March, com la d'un home turmentat i aïllat a les seues possessions feudals o a València, on acaba els seus dies. Una figura que eclipsa tota la resta de poetes contemporanis, dels quals pràcticament fins ara no es tenien dades.

Amb el llibre de Jaume Torró observem que aquestes afirmacions s'han de matisar. L'autor parteix del principi que no és possible una activitat poètica sense

una plataforma adequada i que necessàriament ha de ser la cort, ja que és en aquest context, entre iguals, on la poesia es practica, s'entén i hi ha un clima d'afinitat entre els autors. Per tant, si la cort reial ha desaparegut a la península, els poetes marxen a Nàpols amb el seu rei o busquen un altre senyor, en aquest cas, acompanyen els infants Joan i Enric d'Aragó, o bé, al príncep Carles de Viana, amb el qual trobem vinculades personalitats literàries com Joan Roís de Corella i Joanot Martorell. La poesia, doncs, necessita d'un públic i aquest només és possible si es tracta d'un cercle cortesà, ja que entre iguals és com es poden entendre els gustos i la refinada expressió poètica. La cort del Magnànim a València i després a Nàpols, la cort de Joan de Navarra, establert a Aragó però també governador de València, el cercle del príncep de Viana, són els espais adequats per aquesta activitat i suposaren una continuïtat en la tradició literària, tant per aquells que van seguir l'aventura napolitana com per als que no ho feren.

Totes aquestes premisses ja havien estat exposades per l'autor en treballs anteriors i, gràcies als seus estudis i la interpretació documental que en fa, hem pogut saber no només l'abast d'aquests cercles cortesans sinó com han canviat algunes apreciacions que es tenien de la literatura del xv. Cal destacar el que ha suposat la vinculació de Martorell a la cort de Carles de Viana i el que això pot representar per a la interpretació de l'obra. Així mateix, l'esforç de Torró i el seu interès a encoratjar companys i deixebles en una tasca tan costosa com escorcollar arxius i reconstruir dades genealògiques i biogràfiques, ha fet que al costat d'autors que ja comptaven amb alguns treballs, Lleonard de Sos, Francesc Ferrer, Francesc Moner, Ramon Boter, Francesc de la Via, es recuperen d'altres contemporanis com Pere Torroella, mossén Avinyó, o Romeu Llull, l'obra d'aquest darrer, va ser editada per Torró mateix el 1996.

Pel que fa l'estudi del context de l'obra de March, concebut com aïllat i solitari, també tocava replantejar-lo. Ausiàs manté intercanvis literaris i correspondència entre literats, com ara amb un jove Fenollar i notícies de la cort del Magnànim a Nàpols o les poesies que envia el rei al seu antic falconer March (122a i 122b del seu cançoner). El mestratge de March és représ per poetes catalans de finals de la centúria que l'imiten i el transmeten —com Joan Boscà—, als castellans del segle d'Or. Figures que semblaven aïllades a la València del xv contrastaven a Catalunya autors com Romeu Llull o, fonamentalment, els Masdovelles que començaven un cançoner propi eren els únics que a finals del xv decidien reprendre el quefer poètic quasi com un deure personal.

Ara bé, faltava trobar companys de la generació marquiana i això s'aconsegueix amb l'estudi i edició d'aquests sis poetes de la cort del Magnànim. Uns poetes que en

algun moment es van considerar menors si seguim un criteri quantitatiu de la seua obra, però imprescindibles per ressituar i reconstruir l'ambient cultural del xv. El treball de recerca del professor Torró ens transmet una visió més ampla i completa del quefer literari cortesà gràcies a la recopilació d'aquestes obres «efímeres» i convencionals en cançoners que no ens transmeten ni molts menys la vivacitat de les poesies en el moment de la seua composició i elocució, sinó l'escriptura pansida, deshidratada i encapsulada. El perquè de la tria d'aquests sis poetes d'entre la nòmina d'autors que es presenten als cançoners no ens el desvetlla l'autor en el llibre, però podem pensar que tampoc és una elecció aleatòria i que s'adequa a uns models poètics bastant estandaritzats.

Per a estudiar l'obra d'aquests poetes, cal començar pel testimoni que els conserva, els cançoners. Afortunadament, ara ja comptem amb la possibilitat, si més no virtual, de consultar alguns d'aquests documents, tot i que encara hem de recórrer a transcripcions antigues, en molts casos. L'estudi dels cançoners i les minucioses descripcions que se n'han fet darrerament revelen molts secrets sobre la tria i composició de la pròpia antologia poètica que contenen i donen pistes sobre les modes, l'ambient literari, les connexions entre els autors i també el grau d'interés o preeminència d'algunes composicions sobre d'altres.

Per l'època que ocupen els poetes relacionats amb cercles cortesans entre 1425 i 1458, correspon a la composició del Cançoner de Saragossa (P), el text base de moltes de les poesies editades, possiblement el més conservador i el primer cronològicament del conjunt estudiat. A més d'aquest document cal tenir en compte el Cançoner J (225 de BN París, una còpia del qual és el K, ms. 10 de la BC), el Cançoner N, ms. 1 de l'Ateneu i el Cançoner L, manuscrit número 9 de la BC. Els cançoners JLN tindrien un model comú: la distinció parteix en què el Cançoner de Saragossa conté una extensa secció a l'inici i al final de March, 79 poesies en total, mentre que en els altres tres la presència del poeta és menor, en J encara hi ha 66 poesies de March, però en L només 22 i en N queda reduït a 6. A més d'aquests, s'han tingut en compte el Cançoner de Masdovelles (M), més tardà, datat el 1454, el Cançoner 2280 de la Hispanic Society (O₂) i el Cançoner de Salamanca (Y). Aquests dos darrers contenen gran part de la producció marquiana, el primer juntament amb una extensa secció de Pere de Torroella. Torró ens adverteix que algunes poesies, esparses amb i sense tornada, apareixen en pàgines del cançoner que d'altra manera quedaven buides, fet que indica la relativa consideració que en aquell moment es tindria per la composició però alhora la sort de conservar-la. Quant a la importància dels poetes tractats dins dels Cançoner, cap

d'ells forma una secció, donada la brevetat de l'obra conservada però sí que són una bona mostra de formes poètiques d'arrel francesa, com la balada i la dansa, al costat de cançons amoroses, alguna peça satírica i les esmentades i breus esparses.

Els sis poetes tenen en comú la procedència i vinculació cortesana, els darrers anys del Magnànim a València, la cort napolitana, però també se'ls relaciona amb la figura de Joan II abans d'accedir al tron i amb el seu fill, el príncep Carles de Viana durant la seua estada a Nàpols —fins 1459 i la seua tornada a Catalunya i mort el 1461. L'estudi estableix dues generacions de poetes, la primera té com a models Andreu Febrer i Jordi de Sant Jordi i són contemporanis d'Ausiàs March i a la qual pertanyen Martí Garcia, Bernat Miquel, Rodrigo Dies i Lluís de Requesens. D'aquests destaca l'herència de les formes franceses (lai, dansa, balada) tan pròpies de les corts de Joan I i Martí I, al costat d'octaves decasíl·labs, l'arraconament de l'occità. Són aquests els autèntics precedents immediats de la poesia del xv i dels poetes que després formaran de la cort napolitana del Magnànim. La segona generació estaria composta per poetes que prenen com a model l'obra marquiana, ací no antologats: Romeu Llull, Ramon Boter, Pere Torroella, entre els quals es trobaria també Lluís de Vila-rasa potser el més jove dels poetes que apareixen al volum. Cal destacar la presència de la poesia catalana a la cort napolitana, representada en la figura de Francesc Sunyer, documentat fins 1459, del qual no hi ha indicis que indiquen que tornés a la península després de la mort d'Alfons, alhora que les composicions conservades tenen un regust popularitzant i italianitzant.

Un dels esforços majors de l'investigador ha estat identificar la personalitat dels poetes gràcies als materials d'arxiu. No obstant això, hi ha alguns casos que no queden resolts, per exemple no arriba a identificar amb dades fefaents la personalitat de Martí Garcia i en altres casos reconeix que hi ha poques dades. Tanmateix reconstrueix la família Vila-Rasa fins arribar a identificar el nostre poeta, documentat al servei de l'infant Enric d'Aragó; així com també documenta Rodrigo Dies a València, relacionat amb el rei Alfons i amb l'infant Joan. O bé sabem que Lluís de Requesens fou cambrer del Magnànim, company de generació de Bernat Miquel i de Rodrigo Dies i que es va formar a València. Fins i tot, de totes aquestes dades, s'ha permès

que s'identifique un poeta d'aquesta generació Jaume March, les poesies del qual s'atribuïen a l'avantpassat d'Ausiàs.¹

Per altra banda l'edició de les poesies de cada autor i la introducció que les encapçala donen una sèrie de dades valuosíssimes sobre tot el procés d'identificació de l'autor, els elements de la seua composició poètica i la interpretació de les poesies, així com també un cert ressò a les poesies de Jordi de Sant Jordi en les composicions de Martí Garcia, o les d'Ausiàs March en algunes composicions de Lluís de Vila-rasa de to reflexiu i escolàstic.

Per tal de destacar algunes de les conclusions més interessants de l'estudi de Jaume Torró reproduïrem algunes de les seues paraules: hem d'evitar la divisió abans i després d'Ausiàs March; el canvi de llengua no va lligat a March, la poesia de cort potser diferia de la de la Gaia Ciència —consistori de Barcelona— en la utilització d'un codi menys occitanitzat. L'expressió escolàstica tampoc és exclusiva de March, tot i que aquest en fa un ús i un abús molt singular i característic. La llengua i el gust per l'expressió escolàstica com a signe de distinció potser van units en els poetes de la generació posterior a March. Al capdavant, la poesia és un clar producte cortesà i sense el suport de la cort no s'hauria produït.

March s'encabeix, doncs, en una generació, no és un poeta aïllat. Tot i que no viu a la cort del Magnànim manté una correspondència amb el rei i tracta temes i debats poètics amb col·legues. La cort i el saber que formen part de l'estament cavalleresc dona l'empremta necessària per a la configuració dels gustos poètics. Els poetes necessiten públic, un públic que els entenga i que precisament ha de ser el seu igual o el més proper en esperit i cultura. D'ací que la poesia siga convencional i efímera però aquests qualificatius tampoc són excusa per abandonar-ne l'estudi i no rescatar l'essència de la pràctica literària dels nostres avantpassats.

LLÚCIA MARTÍN
Universitat d'Alacant

1. Descobert recentment per Josep Pujol, «L'atribució de les cançons amoroses de Jaume March», *Actes del XIII Col·loqui de l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Girona setembre 2003, vol 3, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007, pp. 323-336.